

Het kompas van Lissabon

15 manieren om je onder te dompelen in de stad

tingwerken zijn in de burgeroorlogen en in de oorlogen met Spanje altijd een goede verdediging geweest.' Nu valt er niets meer te verdedigen, maar het uitzicht over de Taag en de daken van de stad vanaf de 120 m hoge burchtheuvel is indrukwekkend.

Best een beetje angst-aanjagend: detail van een fontein op het Castelo de São Jorge

Waar alles begon

Boven bij het **Castelo São Jorge** 1, dat sinds 1910 een nationaal monument is, bevindt zich de oudste kern van de stad, die vanaf de 14e eeuw de naam van Sint-Joris draagt. Deze naam dankt hij aan de strijdkreet van de Engelsen, die Dom João I in de oorlog tegen Castilië te hulp schoten. Opgravingen op de burchtheuvel tonen aan dat hier al in de 6e eeuw v.Chr. een nederzetting was. Een burcht kwam er pas in de 10e of 11e eeuw, toen Lissabon onder Moorse heerschappij stond, waaraan met de overwinning van Dom Afonso Henriques, de eerste koning van Portugal, in 1147 in Lissabon een einde kwam.

Binnen de middeleeuwse kasteelmuren staan de resten van de voormalige koninklijke residentie. Tot de 16e eeuw woonden hier de Portuge-

se koningen. Het complex is omgeven door tien verdedigingstorens. Kasteel en burchtheuvel zijn door de aardbeving van 1755 ernstig beschadigd. Na een restauratie ziet het complex er nu weer goed geconserveerd uit.

Panorama

De route omhoog naar het Castelo São Jorge is alleen al de moeite waard vanwege het geweldige uitzicht. Bovendien krijg je er meteen een goed overzicht van de stad. Niet te missen is de **Ponte 25 de Abril**, de enorme, aan de Golden Gate Bridge herinnerende brug over de Taag, die op 70 m hoogte Lissabon met Almada verbindt. Na 4 jaar bouwen was de brug op 6 augustus 1966 klaar. Deze brug – 3222 m lang en voorzien van vier rijstroken – kan het stadsverkeer van nu allang niet meer aan. Daarom zijn eronder twee rijstroken en een treinspoor toegevoegd. Sinds 1999 stroomt het verkeer dan ook wat beter door, alleen tijdens de spits is het nog een probleem.

Ten zuiden van de Taag, in Almada, staat het **Cristo-Reimonument**. Dit monument dankt zijn bestaan aan een gelofte die op 20 april 1940 in Fátima werd gedaan: als Portugal niet bij de Tweede Wereldoorlog betrokken zou raken, zou men dit beeld oprichten. En zo geschiedde: het 109 m hoge monument is op 17 mei 1959 ingewijd. Met een lift kun je omhoog naar het uitzichtplatform en vandaar genieten van het fantastische panorama.

Als je vanaf het kasteel naar het westen kijkt, reikt het uitzicht over Baixa en Chiado tot aan het Parque de Monsanto. Hier kun je ook de torens van het **winkelcentrum Amoreiras** herkennen, dat zo'n beetje het symbool van het moderne Lissabon is geworden. In 1985 werd dit door de Lissabonse architect Tomás Taveira ontworpen centrum geopend, sindsdien zijn er nog meer postmoderne gebouwen in het aangrenzende stadsdeel bijgekomen. De Duitse auteur Hans Magnus Enzensberger beschrijft het als het werk van een terroristische crèchemedewerker, die hier zijn gekleurde bouwstenen op elkaar heeft gestapeld. De Lissabonners zijn er echter blij mee en stromen met duizenden tegelijk naar de winkels, restaurants en bioscopen in dit postmoderne glazen paleis. Het is er nog vrij overzichtelijk

'Dat is toch...!' Nee, het is niet de Golden Gate Bridge, maar de Ponte 25 de Abril, die je vanaf de Miradouro de São Jorge goed kunt zien

INFO EN OPENINGSTIJDEN

Castelo de São Jorge 1:
castelodesaojorge.pt, nov.-feb. dag.

9-18 uur, mrt.-okt. dag. 9-21 uur (het museum, de Torre de Ulisses en de kassa's sluiten een halfuur tot een uur voor sluitingstijd), €15.

De **Núcleo Arqueológico** is tijdens dezelfde openingstijden als het Castelo gratis te bezichtigen.

ETEN EN DRINKEN

Lovely Castelo 1: het restaurant is gevestigd in een zijvleugel van het kasteel, waar vroeger leeuwen werden gehouden. Tegen redelijk normale prijzen worden lichte gerechten geserveerd. Maar het gaat om de locatie. Op het terras met een prachtig uitzicht biedt de **quiosque** streetfood en drankjes (lovelycastelo.com/pt, tel. 924 80 93 39, mrt.-okt. dag. 9.30-21, nov.-feb. dag. 9.30-18 uur, €-€€).

Uitneembare kaart J/K 6 | Tram 28

Winkelcentra in plaats van het strand? Veel Portugese jongeren kiezen voor het eerste. Lissabonners vinden **winkelcentra** bijna net zo leuk als een recreatiepark. De winkels zijn bijna overal hetzelfde, maar hele gezinnen brengen er hun weekend door, drinken er koffie of gaan er naar de bioscoop en een restaurant. De detailhandel en kleine winkels in de wijken van Lissabon zijn hier de dupe van en verdwijnen langzaam maar zeker uit het straatbeeld.

6

Giften van Mr. Five Percent – de Gulbenkianstichting

De stichting, die een van de belangrijkste culturele instellingen van het land is geworden, heeft haar naam te danken aan de in Constantinopel geboren Calouste Sarkis Gulbenkian en zijn legendarische fortuin. De culturele inspanningen van de stichting tijdens de dictatuur waren een wegbereider voor een democratisch Portugal.

Deze dame ziet er nog goed uit voor haar leeftijd: de marmeren Diana van Jean-Antoine in het Museum Calouste Gulbenkian komt uit 1780

In de door verkeersdrukke getekende Avenida de Berna bevinden zich de tuin en de gebouwen van de **Gulbenkianstichting** 1, een van de rijkste culturele privé-instellingen ter wereld. In de tijd van de dictatuur was deze stichting voor Portugal van enorme betekenis – bijna als een culturele oase

in het kleine land. De door de stichting gefinancierde mobiele bibliotheken brachten literatuur en vaak ook alfabetisering tot in de meest afgelegen provincies. De culturele inspanningen van de stichting waren onafhankelijk en bleken een belangrijke wegbereider voor het democratische Portugal.

Je kunt een bezoek aan de stichting beginnen met een korte wandeling door de in 2002 gerenoveerde Gulbenkiantuin of met een bezoek aan het **Museum Calouste Gulbenkian** 2. De collectie van het museum is te danken aan de liefde en passie voor kunst van een man die ooit de rijkste ter wereld was.

Een kleine grote man

Calouste Sarkis Gulbenkian ging de geschiedenisboeken in als 'Mr. Five Percent': hij bezat vijf procent van de aandelen van de grootste oliemaatschappijen van zijn tijd. Hij werd op 29 maart 1869 geboren in Istanbul, destijds Constantinopel geheten. De Gulbenkians waren oorspronkelijk Armeniërs en stonden bekend als goede handelaars en diplomaten. De jonge Gulbenkian schijnt op de schouders van een dienaar naar school te zijn gedragen, terwijl deze hardop riep: 'Maak plaats, hier komt de zoon van Calouste, de beste leerling van de school.'

En dat was ook zo. Zijn studie voerde hem naar King's College in Londen, waar hij afstudeerde op een onderzoek naar aardolie. De maar 1,60 m metende Gulbenkian had snel succes en al jong ontwaakte zijn passie voor kunst. Zijn paleisachtige huis in Parijs veranderde in een klein museum voor zijn 'kleine lievelingen', de kunstwerken. Tegenwoordig is dit huis een filiaal van de stichting. Tijdens de Tweede Wereldoorlog, in 1942, verhuisde Gulbenkian naar Lissabon. Daar stierf hij op 20 juli 1955 in zijn suite in het hotel Aviz.

De 'kleine lievelingen'

In ongeveer 40 jaar heeft Gulbenkian meer dan zesduizend werken gekocht. Het was zijn wens deze ooit onder één dak verzameld te zien. Portugal heeft deze wens vervuld, ook al heeft Gulbenkian het in 1969 gebouwde museum niet meer kunnen meemaken. Alleen al de daar aan-

Oog in oog met Edgar Degas, zoals hij zichzelf in 1863 zag en schilderde. Dat was lang voordat de ogen van de in Parijs geboren impressionistische kunstenaar steeds slechter werden. In zijn laatste levensjaren was hij vrijwel blind, waardoor hij het schilderen moest opgeven

Een ander belangrijk onderdeel van de culturele inspanningen betreft **muziek**. De stichting heeft een eigen koor en een eigen orkest. Daarnaast worden regelmatig gastconcerten en festivals georganiseerd. Bijzonder zijn vooral de openluchtvoorstellingen tijdens zomeravonden in het **Grande Auditório**. Dan vergeet je al snel dat je je midden in de stad bevindt.

Museumlandschap van Lissabon

Lissabon is als museumstad niet zo bekend en beroemd als New York, Parijs en Berlijn. Toch hebben de ruim vijftig musea een hele reeks bezienswaardige tentoonstellingszalen, die naast internationaal bekende kunstenaars ook een goede kijk op de Portugese cultuur en geschiedenis bieden. Ook de Lissabonners gaan intussen steeds vaker naar hun musea. Museumnachten, schoolreisjes en dagen met gratis toegang hebben daarbij zeker een rol gespeeld. Nu is het genieten van kunst een event.

INFORMATIE

Openingstijden

De musea zijn doorgaans geopend op di.-zo. van 10 tot in elk geval 17 uur.

Korting en gratis toegang

Op de eerste zondag van de maand kun je veel musea gratis bezoeken. Met de **Lisboa Card** (► blz. 110) krijg je bij sommige musea korting of zijn ze gratis.

Op het internet

museusemonumentos.pt: deze website geeft een overzicht van monumenten en rijksmusea, inclusief links (ook in het Engels).
timeout.com/lisbon/museums/the-best-lisbon-museums: Time Out geeft ook informatie over de musea in Lissabon.

De handwerkunst van de azulejo's, aardewerken tegels: door de Moren naar het Iberische Schiereiland gebracht en hier traditie geworden

Een plein in elke wijk

Het is geen toeval dat het gemeentebestuur een programma heeft met de naam 'Een plein in elke wijk': het leven van de Lissabonners speelt zich voor een groot deel in de buitenlucht af. Pleinen en ook parken spelen daarin een centrale rol. Het vergaat de pleinen een beetje als de monumenten: hun geschiedenis lijkt vergeten te zijn. Toch zijn veel pleinen in Lissabon meer dan een ontmoetingsplek, het zijn geschiedenisboeken van steen, deel van het politieke en culturele geheugen van de hoofdstad.

Poëzie midden in het leven

Praça de Luís de Camões 🚶 H 7

De Lissabonners noemen het plein Largo de Camões of gewoon Camões. Het ligt aan het bovenste einde van de Chiado en aan de rand van Bairro Alto en is een populaire ontmoetingsplek voor jongeren die op het punt staan om zich in het nachtleven van Lissabon te storten. In het midden staat een 4 m hoog bronzen beeld van de nationale dichter van Portugal uit 1867. Een kiosk zorgt voor een gastronomische verkwikking en voor nog wat extra reuring op het plein.

Metro: Baixa-Chiado, tram: 12, 24, 28

Dom João en de skateboarders

Praça da Figueira 🚶 J 6

Een bronzen beeld van Dom João I (1357-1433) te paard staat sinds 1971 midden op dit centrale plein van de benedenstad. Vanaf eind 15e eeuw tot de aardbeving was hier een ziekenhuis, wat tijdens de bouw van een ondergrondse parkeergarage werd ontdekt. Daarna werd het plein gebruikt als centrale markt. Tegenwoordig is er alleen 's winters nog een kerstmarkt en zie je de rest van het jaar vooral skateboarders en toeristen.

Metro: Rossio

Plein van de Anjerrevolutie

Largo do Carmo 🚶 H 6/7

Toen op 25 april 1974 de Anjerrevolutie

zonder bloedvergieten een einde maakte aan de 'nieuwe staat' van de dictator Salazar, speelde dit plein een beslissende rol. Marcello Caetano, de opvolger van Salazar, was naar het hoofdkwartier van de republikeinse nationale garde gevlucht en gaf zich hier over aan de overmacht van de strijdmacht. Een gedenkplaat in de grond herinnert aan deze gebeurtenissen en aan een van de helden, Salgueiro Maia. Als de bloeiende palissanderbomen de zomer aankondigen is het plein met zijn uitnodigende esplanades schitterend. Deze bomen, die onlosmakelijk bij de stad lijken te horen, staan er overigens pas sinds begin 19e eeuw.

Metro: Baixa-Chiado

Plein van de bloemen

Praça das Flores 🚶 G 6

Het plein vlak bij het parlementsgebouw kun je makkelijk over het hoofd zien. Maar dit plein met de oude bomen in een mooie woonwijk, de kleine fontein en het park ademt een romantische sfeer. Voor eten en drinken zorgt de kiosk. Die verstoort wel enigszins de rust. Pal aan het park bevindt zich het populaire café Pão de Canela ('Kaneelstok'). Hier kun je op het mooie terras ontspannen, van allerlei snacks genieten of in het weekend komen brunchen. Het plein is inmiddels een populaire ontmoetingsplek.

Metro: Rato, bus: 773